

Új múzeum született:

A kislódi Róthy Mihály Vallási Néprajzi Gyűjtemény

Dr. Szendi József érsek Kislődön, a Zrínyi utca 5. szám alatti műemlék plébánia épületének hátsó traktusában 1987. június 27-én szentelte fel a Róthy Mihály Vallási Néprajzi Gyűjteményt. Alapítója, gyarapítója s a mai napig gondozója, *Markója László* esperes-plébános, a falu lekipásztora a maga nemében egyedülálló gyűjteményt 2003 tavaszán a községnek ajándékozta. A gyűjteménynek jelenleg még nincs állandó működési engedélye, nem szerepel a nyilvántartásában, ezért állami támogatásban sem részesülhet s pályázati forrásokhoz sem juthat hozzá.

Az 1997-ben elfogadott múzeumi törvény (az 1997. évi CXL. tv.) szigorú szakmai szabályokhoz köti az engedély kiadását. Csak akkor kaphatja meg egy muzeális intézmény, ha azon túlmenően, hogy tulajdonosa (fenntartója) biztosítja a folyamatos és rendeltetés-szerű működéséhez szükséges feltételeket, a gyűjtemény teljes műtárgyanyagáról szakirányú, felsőfokú végzettséggel rendelkező muzeológus készít szakleltárt, s a gyűjteményi anyagot megadott határidőn belül nyilvántartásba veszi.

2005. július és október között a Kislódi Német Nemzetiségi Önkormányzat felkérésére – a Laczkó Dezső Múzeum hozzájárulásával – jómagam és *Vidi Nándorné* kulturális menedzser a 2634 tárgyat magába foglaló gyűjtemény teljes anyagát leltárba vettük. Ez a tekintélyes mennyiségű együttes Közép-Dunántúl római katolikus közösségeinek vallásos ábrázolásairól, szentkultúszáról, vallási életéről, imagyakorlatáról ad áttekintést. Számos ritka és egyedi tárgyat is tartalmaz. A teljes együttes két helyiségben és egy folyosón található, részben szabadon, részben zárt tárlókban. Az egész gyűjtemény mind számánál, mind különlegességénél fogva megérdemelne egy teljes körű restaurálást és egy állandó kiállítás keretei közötti bemutatást. Ez részben tematikus módon tárhatná a látogatók elé a népi vallásosság jellemzőit, tárgyi emlékeit, részben pedig látványtár keretében tenné lehetővé az azonos tárgycsoportok teljes körű bemutatását. A gyűjtemény legfigyelemreméltóbb darabjairól *Koncz Pál* restaurátor és *Borbás János* készített fényképeket, amelyeket CD-n adtak át, további felhasználásra.

A gyűjtemény nyolc tárgycsoportot foglal magába, amelyek a következők:

1. képek, 2. szobrok, keresztek, feszületek, 3. gyermeatartók és különböző fémtárgyak, 4. könyvek és aprónyomatványok, 5. klenódiumpok (ereklyék), 6. Textíliák, 7. a Szentföldről és szent helyekről származó kővek, 8. egyéb, vegyes tárgyak.

A képek együttesében azok az ábrázolások szerepelnek döntően nagy számban, amelyek a német lakos-

Elhangzott Kislődön, a gyűjtemény bemutatóján, 2005. decemberében. A szerző a Veszprémi Megyei Múzeum tudományos munkatársa.

ság szenttiszteletével kapcsolatosak. Különleges egyiséget alkot a különböző búcsújáró helyek kegyképeinek és kegyszobrainak másolataként készült ábrázolás-csoport, amely jó eligazítást jelent a térség búcsújáró gyakorlatában is.

Egészen különleges műtárgynak minősül az 1668-as évszámmal ellátott „fájdalmas olvasó”, amelynek kiindulópontja egy vaskulcs, benne az évszámmal. Örvényesről származik, de előző tulajdonosa egy Balatonfelvidéki református személy volt. Ő a nagyanyjától kapta és elmondása szerint nemzedékről nemzedékre öröklődött e rózsafüzér, mígnem a kolontári-örvényesi plébánoshoz, *Ther József*hez nem került. Két liter bort adott érte az utolsó, a bort különösen kedvelő tulajdonosának. A plébános húsz esztendeig őrizte íróasztala fiókjában, majd a kislódi esperesnek ajándékozta, így került a gyűjteménybe. Az olvasó metszett üvegszemekből álló füzér, amelyek között a kínhalál jelképe és a kínzati jelvények találhatók. A fémből formált apró jelek között Krisztus feje, szegekkel átvert lábai, és kezei láthatók, valamint egy kar, amely a spongyát nyújtotta a szomjazó Megváltónak. Látható az erszény is az árulás

harminc ezüstjével, a három szeg, a fogó, a kalapács, az ostor, vesszőnyaláb, amelyekkel megkorbácsolták, a dárda, amivel őrt álltak mellette még halálában is. Két füzérszem közt ott a lándzsa, amivel Longinus átszúrta az oldalát, de a fúró, a kakas (emlékeztetve Péter állhatatlanságára), a töviskorona, a kehely (mint az Újszövetség pohara), az oszlop, amelyhez kötötték, a létra, a három kocka, amivel sorsot vetettek köntösére, a köntös és a Szent Szív is. Külön imádság is létezett, amelyet Fájdalmas Rózsafüzérként emlegetnek, de nem azonos a harmadik olvasóval. Ennek más volt az imádságszövege, ám erre ma már nem emlékeznek. A kíntatási jelvények ábrázolása egyébként különösen népszerű volt a németek körében, hisz ma is készülnek az úgynevezett Longinuskreuz-ok, amelyeken a feszületen a kíntatási jelvényeket is ábrázolják. Igazi hazájuk Schwarzwald és elterjedésük a XVIII. század végére tehető.

A szobrok közül a feltámadt, diadalmas Krisztust ábrázolót (XVIII. század) emelném ki, mint szépen megmunkált alkotást, valamint ritkasága miatt a színesre festett gipsz Pietát, amely anyagában és színeiben a Jézus szíve és Mária szíve ábrázolásokkal megegyező. Templomból származik két művészi kivitelű szobor: az egyik Szent Lőrincet ábrázolja diakónus öltözetben, a másik pedig Loyolai Szent Ignácot, a jezsuita rendalapítót. Van még egy úgynevezett burított szobor is a műtárgyak között: üvegbura alatt egy sérült viasz-Krisztus, továbbá egy bakonygyepesi türelemüveg a Golgotával és a kíntatási jelvényekkel. Feltétlenül említést érdemelnek a kisméretű házi oltárok, a „kápónák”, amelyeknek java része Tirolból származott a német közösségekbe. Ezek magas, selyemmel, bársonnyal vagy papírral kibélelt dobozok, bennük a feszület, tövében a Szűzanyával és János apostollal, vagy a Szent család szoborcsoportja. Ezek mind festett szobrok. Legtöbb esetben a dobozokat zenélő szerkezettel is ellátták, amelyek felhívva többnyire a népszerű „Stille Nacht” karácsonyi éneket zengik. Egy másik szoborcsoport aranyozott gipsz, a Golgotát mutatja a keresztre feszített Üdvözítővel, Szűz Máriával és János evangélistával.

Nagyszámúak és különösen változatosak a feszületek. A legrégebbiek fából készültek és a XVII-XVIII. századból származnak. Közöttük van az a két feszület is (az egyik erősen sérült), amelyet a betelepülő német családok az anyaországból hoztak magukkal. Mindkettő míves munka, a szenvedést mélyen átérezve faragta ki az alkotója. Schwarzwaldkreutznak mondják őket. A másik, külön említést érdemlő feszület Bolhóról való. A XVII. század végén készülhetett. Megmentése Markója László érdeme. E nagy létszámú együttesből külön kiemelem még a búcsúkbán vásárolt, esztergályozott és feketére festett keresztek az aranyszínű fa vagy ezüstsínű fémcorpussal, továbbá azokat, amelyeknek szárain a kíntatási jelvények (Arma Christi) láthatók. Van közöttük egy olyan ereklyés kereszt, amely belső részében – a kereszt szárain elhelyezve – huszonkét ereklyét tartalmaz, amelyek azoktól a szentektől származnak, akik a német közös-

ségek vallásgyakorlatában különösen nagy szerepet játszottak.

Változatos és tekintélyes számú a gyertyatartók, a gyertyák, a szenteltvíztartók gyűjteménye is. Mellettük XVIII. századi ostyasütők, keresztelői edények, perseyezők, valamint harangok, csengők a XIX-XX. századból és XVIII-XIX. századi klenódiumok: kelyhek, paténák egyaránt megtalálhatók. Hatalmas számot tesznek ki az ampolnák, a változatos anyagú apró kancsók, továbbá a Szentföldről és a kegyhelyekről gyűjtött kövek. Néhány tárgy, például a faragott botok, a népművészetet jelentik meg. Itt őrzik a templom régi oltárát és az áldoztató rácsot, valamint néhány liturgikus textíliát. Magas számukkal az emlékérmek és a kegyérmek külön gyűjteményi egységet képviselnek.

A gyűjtemény képet ad a térség római katolikus közösségeinek vallásosságáról, áhítatformáiról, vallásos tárgykultúrájáról és imagyakorlatáról. A népi vallásosság önálló múzeumaként is szolgálhatna, amennyiben az egyéb feltételeknek megfelelne. Ez azonban legfeljebb távlati célja lehet a megajándékozott önkormányzatnak. A jelenlegi körülmények között a gyűjtemény állagának megőrzése, a tisztítási, konzerválási, restaurálási munkálatok mielőbbi elvégzése a legégetőbb, ha valóban hosszú távú terveik vannak ezzel a páratlan értékű együttesrel. A másik megoldandó feladat pedig a kiállítási szakszerű megtervezése, megrendezése lenne. Tekintettel arra, hogy nem lezárt gyűjteményről, hanem bővülőőről van szó – még akkor is, ha ez a gyarapodás lényegesen kisebb mértékű lesz az eddigieknél –, célszerű lenne valamilyen raktározásra alkalmas helyiséget is biztosítani, ha már állni fog az új kiállítás. Most már nem magángyűjteményről és gyűjtésekről, hanem egy önkormányzati szakgyűjteményről van szó, amelynek jövőjét, fennmaradását és megnyugtató őrzését ugyancsak biztosítani kell.

A gyűjtemény rendkívül nagy lehetőségeket rejt magában, nemcsak a feldolgozhatóságát és kiállításban, vagy akár kiállítás-sorozatban való megjelenítését, hanem múzeumpedagógiai foglalkozások, közművelődési és turisztikai programok szervezését tekintve is. Az út menti feszületeket bemutató és a térség kálváriáit megismertető kirándulásoknak lehetne végcélja e gyűjtemény megtekintése, de ugyancsak elképzelhető a zarándokutak közbeeső állomásaként való beiktatása is. Megérdemelné a katalógusformában történő feldolgozást is. Ez tehetné csak igazán megismerhetővé és megismertethetővé.

Szintén e páratlan szakrális tárgye gyűjteménynek jövőjét szolgálná a rendszeres múzeumi-muzeológusi szakfelügyelet.

A kislódi népi vallásosság gyűjteményéről szólva, nem szabad megfeledkezni létrehozójáról, gyarapítójáról és önzetlen ajándékozójáról, Markója László esperes-plébánosról sem, akinek méltó módon egy országos kitüntetésére tett javaslattal fejezhetné ki köszönetét a közösség, az önkormányzat.

S. dr. Lackovits Emőke
néprajzkutató